

A törökkori Szolnok történetét mutatja be dr. Bagi Gábor történész új kötete

A magyar megyeszékhelyek közül Szolnok az utolsók egyike, amelynek nincs valamire való településmonográfia. Ezért is tartjuk fontosnak, hogy a közelmúltban a város történetének fontos, közel másfél évszázadát tárgyaló alpművet jelentetett meg a szolnoki Damjanich János Múzeum. A Források Szolnok város monográfiájához című sorozat hatszáz oldalas, számos korabeli metszetet is bemutató harmadik kötete, bár szerényen a történeti vázlat alcímet viseli, minden, jelenleg elérhető ismeretet magában foglal a hódoltság kori Szolnokról.

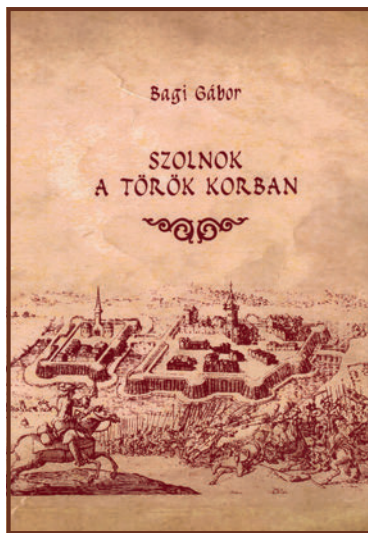
Szerzője Bagi Gábor történész, aki a Madaras László régésszel közösen jegyzett Szolnok a középkorban című művét folytatta e kötetével. A szerző azért is adta a Történeti vázlat alcímet könyvének, mivel – a hódoltság szolnoki történetével kapcsolatos, jelenleg ismert, illetve hozzáférhető források szűkössége miatt – pusztán a további kutatások kiindulási alapjának tekinti a kötetet. A szerző még a nyolcvanas évek második felében kezdett hozzá a korra vonatkozó módszeres adatgyűjtéshez, melyek alapján már megjelentetett néhány előtanulmányt, és a mostani kötetet hároméves folyamatos munkával formálta kész művé.

A kötet előtörténetéhez tartozik, hogy az évezred elején Tomkó Viktor történész három jelentősebb tanulmányban is foglalkozott a szolnoki szandzsákbégek történetével, de a későbbiekben nem folytatta a témát. Így másfél évtized múlva, az újabb adatok felhasználásával célszerű volt megfogalmazni a jövőbeni kutatások főbb kérdéseit, és nagyobb terjedelmű, átfogóbb összefoglalást adni Szolnok török kori történetéről.

Alapvető forrásként még a dualizmus korában publikált kiadványok szolgáltak, míg másik nagyrészt a magyar oszmanisztikai kiadványok szolgáltatták. Emellett a szerző igyekezett még olyan kéziratokat is felhasználni, amelyek megyénket, illetve a szomszédságát érintették.

Ezek között említhetők Mezőtúr, Jászberény és Dévaványa török kori oklevelei, a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár korabeli adatbázisa, vagy éppen

Kecskemét és Nagykőrös mezővárosok levéltára. Ezeket részben még az 1850-es években fordították vagy közölték le, így a jövőbeni időszak feladata lesz tisztázni, hogy valóban pontosak-e. Sajnos azonban országosan is kevés szakember van, akik a 16-17. századi török nyelvben képesek eligazodni, illetve a korabeli török írást jól olvassák – és ők is inkább a nagy országos kutató intézetekben dolgoznak. A szerző igyekezett átnézni azokat a nemzetközi folyóiratokat is, amelyekben főleg a nyugatra távozott szerzők tollából olvashatók, a hazai hódoltságról szóló írások.

Bagi Gábor könyvének címlapja

A török iratképzés sajátossága, hogy az 1500-as évek végétől, a birodalom kormányzati rendjének változása, a központi irányítás egyszerűsödése miatt jelentősen lecsökkent a keletkező források száma. Így ettől kezdve már inkább a magyar adatok a meghatározóak a korszak kutatásában.

Sajnos még a közelmúltban fellelő szolnoki ásatások sem tartanak ott, hogy a korszakra vonatkozóan alapvetően új eredményeket hozzanak.

A szerző szerint még számos probléma tisztázása nem a jelen kiadvány, hanem a jövő kutatóinak feladata. A mostani munka ugyanakkor Szolnok évtizedek óta húzódozó monográfiájának ügyén is lendíteni szándékozott, aminek kiemelt fontosságot ad, hogy 2025-ben ünneplik majd a város fennállásának 950. évfordulóját, míg 2026-ban a

megyeszékhelyé válás 150. évi jubileumáról fognak megemlékezni. Szolnok a török korban a szolnoki szandzsák (egy, az átlagos magyar megyénél nagyobb közigazgatási egység) központja volt, így a kötet – a forrásbázis sajátosságai miatt is – nemcsak a város korabeli történetét, hanem a városnak a szolnoki szandzsákon, illetve a szandzsáknak a magyar hódoltságon belüli kérdéseit is érinti. Szolnok e korszakban egyre kevésbé tekinthető magyarnak, más török igazgatási központokhoz hasonlóan itt is lecsökkent a magyarság száma, és az idegenek túlsúlya miatt sokkal inkább oszmán városnak tekinthető. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a török helyőrségeket, népességet döntően különböző délszláv elemek alkották.

Bár voltak köztük keleti keresztények is, leginkább mégis a muszlim kultúra átmeneti formáját (formáit) képviselték. Ez azért fontos, mert ahol nem volt török vár, vagy várórség (Debrecen, Mezőtúr, Kecskemét) a magyar népesség egyeduralmodó maradt. További sajátosság, hogy a mostani adatok alapján Szolnok és Balaszentmiklós (Törökszentmiklós) jelentősége ellenére sem vált uralkodói hászvárossá, és nem tartozott a szultáni birtokok közé. Ez ugyan a 16. században még kedvező jogállást jelentett, de egy évszázaddal később már sokszor megváltozott a helyzet. A jelek szerint Szolnok és Balaszentmiklós is a szandzsák élén álló szandzsákbégek használati birtokaihoz tartozott, és bár a tiszai átkelőhely (híd) jövedelme a kincstáré volt, a lakosok soha nem voltak szultáni jobbágok. Ez a 17. században már lehetett szerencse is, mivel ekkor sok esetben már szultáni birtokokat is katonáknak adták ki javadalomként, ami nemritkán rablógazdálkodáshoz, és az adófitők megnyomorításához vezetett.

A szerző következő munkája a jelenlegi kötet folytatása, a város kuruc kori története lesz, ami 1685-től (Szolnok visszafoglalásától) 1711-ig tárgyalja a település történetét.

Ekkor zárult le a magyar történelem két évszázados, nagy háborús időszaka, ahol az érintett huszonhat évből csak három telt békében.

Szathmáry István újságíró